

Maria Elisabeth i Sverige

Fåglavik

Maria Elisabeth föddes på pingstafton den 4 juni 1870 i Fåglavik i Västergötland. Hon växte upp i Falun med far och mor och 8 syskon. Det är både spännande och stimulerande att i dag upptäcka hur mycket i hennes uppväxt som kan betraktas som ”typiskt svenskt” och som kan ha bidragit till att prägla henne och utveckla henne till att bli ett exempel för andra – ett helgon.

När Maria Elisabeth föddes fanns det inte någon enhetlig klocktid, varken i Sverige eller i världen. När hon var 8 år gammal, nyår 1879, infördes i Sverige enhetstid. Sveriges regering var den första i världen som införde standardtid i ett land. Västra stambanan stod klar 1862, 8 år innan Maria Elisabeth föddes. Kort före hennes födelse hade alltså järnväg dragits förbi hennes födelseby Fåglavik och det var med järnvägens tillkomst som behovet av en enhetlig klocktid uppkom. Maria Elisabeth växte upp under en tid som präglades av de nya möjligheter till kommunikation som järnvägen erbjöd. När hon avled 1957 inleddes ”rymdåldern” då Sputnik sändes upp i jordens omloppsbana. Det

är uppenbart att världen förändrades på ett omvälvande sätt under Maria Elisabeths långa levnad.

Fåglavik, beläget mellan Herrljunga och Falköping, var och är en plats med få invånare. Några år innan Maria Elisabeth föddes hade familjen flyttat dit med en förhoppning om att kunna försörja sig på en lanthandel. Det fanns i det lilla stationssamhället ett litet glasbruk. Kanske fanns det arbetare från andra svenska landskap än Västergötland på det lilla bruket, något som relativt kort före Maria Elisabeths födelse inte varit så självklart.

Industrialiseringen hade börjat få fäste i Sverige, och i Fåglavik representerades den nya tiden av glasbruket. På några årtionden kom svensk industri att förvandlas från hantverk och hemslöjd till massproduktion. Några reformer som införts några år före Maria Elisabeths födelse underlättade industrins utveckling, som exempelvis lagen om fullständig näringsfrihet 1846 och en frihandelslag från år 1865.

Maria Elisabeth kom till världen under en tid när järnväg var något relativt nytt och då industrialisering och omflyttning av människor hade inletts. Glasbruket i Fåglavik och den nyanlagda järnvägen som löpte bara 100 meter från familjen Hesselblads hus påminde om den nya tiden och Maria Elisabeth far hade ett yrke som var ganska ovanligt på den tiden, han var handlande. Men Sverige var fortfarande ett land präglat av jord och skogsbruk. 1870 var 72 procent av befolkningen i Sverige sysselsatt med jord eller skogsbruk. Endast 2 procent av befolkningen var sysselsatt inom

handel. En av femtio. Vid Maria Elisabeths död 1957 var det bara 15 procent av befolkningen i Sverige som var sysselsatt inom jord eller skogsbruk, men nära en fjärdedel av den arbetande befolkningen var sysselsatt inom handelsnäringen.

1870 bodde de allra flesta i Sverige på landsbygden, 85 procent. Endast 15 procent bodde i tätorter. Vid Maria Elisabeths död levde 73 procent av befolkningen i tätorter och endast 27 procent i glesbygd. Sedan dess har flytten från landsbygd till stad gått vidare i Sverige.

1870 hade Sverige cirka 4,5 miljoner invånare, 1957 cirka 7 miljoner. Ändå hade många svenskar utvandrat till USA under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet. Maria Elisabeth skulle bli en av dem. Hon utvandrade under 1880-talet. Det var det årtionde då flest svenskar lämnade landet, cirka 325 000, det motsvarar cirka en person av fjorton. Under 1820–1930 utvandrade sammanlagt 1,2 miljoner svenskar till USA. Det innebär att Sverige hamnar på tredje plats, efter Norge och Irland, när det gäller andel av befolkningen som lämnade sitt land.

Maria Elisabeths födelse och tidiga livshistoria vittnar om ”rörelse i tiden” – teknikutbyggnad, industrialisering, järnvägsbyggen med medföljande ökade kommunikationer och ökad rörlighet av människor. Tidigare hade de flesta i Sverige levt sina liv i den ort där de föddes. Visserligen fanns det män som drog iväg som soldater, men sedan 1815 hade Sverige varit förskonat från krig och det var få män som

lämnade hembygden av militära orsaker. Genom ökade möjligheter till kommunikationer via järnväg och genom att det för många blev lättare att utvandra till USA ökade rörligheten både inom landet och till utlandet.

Maria Elisabeth är ett exempel på en människa som rört sig både inom sitt hemland och i andra länder och som i vuxen ålder gjort resor som tidigare generationer knappast haft möjlighet till.

Industrialiseringen medförde betydande förändringar i människors vardag. Under 1800-talet var det vanligt att människor behöll sina arbeten under långa tider. Besöker man kyrkogårdar på landet i Sverige träffar man ofta på be-teckningar på gravstenar där den avlidnes yrke anges, exem-pelvis ”stationsinspektör” eller ”handlande”. När Maria Eli-sabeths far avled 1902 fanns det förslag på att det skulle stå just ”handlande” på hans gravsten. Maria Elisabeth vände sig mot det och lyckades bidra till att texten ”handlande” inte kom med på gravstenen. Hon ansåg att en människas identitet är mycket mer och mycket rikare än vad en yrkes-titel kan ange.

*

När Maria Elisabeth var 1 år gammal flyttade familjen till Falun i Dalarna. Det hade visat sig svårt att få ekonomisk lönsamhet i lanthandeln i Fåglavik och familjen hoppades på bättre levnadsvillkor i staden Falun.

Det var alltså relativt kort tid som Maria Elisabeth bodde

i Fåglavik. Hon kan knappast haft några minnen av den tiden och det dalmål hon lärde sig och behöll under hela sitt liv härstammar från tiden i Falun 1871–1882.

Det finns emellertid andra som har minnen av Maria Elisabeth och hennes första år i Fåglavik. När hon föddes, pingstafton 4 juni 1870, hade det inte varit möjligt att få tag på en barnmorska. En äldre kvinna som hette Stina hade fått hjälpa till vid förlossningen som skedde i familjens bostad. Maria Elisabeth var äldsta dottern i en barnaskara på 13 barn. Alla barn överlevde emellertid inte till vuxen ålder, två äldre bröder dog som spädbarn och en yngre syster som 3-åring. Hennes föräldrar tillhörde den svenska statskyrkan, vilket nästan alla i Sverige gjorde på den tiden.

När Maria Elisabeth var några veckor gammal gick föräldrarna den cirka en mil långa vägen till kyrkan för att låta döpa henne. Hennes dopnamn var Maria Elisabeth och hennes tilltalsnamn i familjen var Maria. Det är oklart om föräldrarna hade möjligheter att gå den långa vägen till kyrkan varje söndag när de bodde i Fåglavik. När de senare flyttat till Falun blev det närmare till kyrkan och då gick familjen i kyrkan varje söndag.

Uppväxten i Falun

På ett modernt hus i centrala Falun finns numera en vacker och uttrycksfull plakett som berättar att Maria Elisabeth bodde i närheten av det huset. Det hus, eller rättare sagt, de

hus, som familjen Hesselblad bodde i från slutet av 1871 och drygt tio år framåt är rivna. Ändå lever minnet av Maria Elisabeth fortfarande och medvetenheten om henne tycks bara öka. Tiden i Falun formade henne på många sätt, hon talade hela sitt liv ett vackert och sjungande dalmål.

Maria Elisabeth lärde sig mycket av att iaktta sin pappa under hans arbete i handelsboden. Detta kom till nytta när hon som vuxen fick ett betydande ekonomiskt ansvar. Maria Elisabeth har beskrivits som en ”genial affärskvinna”, med ett utpräglat sinne för ekonomi. Hon förstod väl när det var av nöden att spara och att leva under små omständigheter och när det var befogat att ta på sig skulder eller betala större utgifter för något som var motiverat. Som barn hade hon lärt sig att hushålla med resurserna. Familjen svalt inte, men det gällde att spara och vara aktsam med de små medel som fanns till förfogande.

När Maria Elisabeth emigrerade till USA som 18-åring var de ekonomiska skälen avgörande. Hon ville bidra till sin familjs försörjning. Från hennes brev kan man utläsa att hon tog ett betydande ekonomiskt ansvar för sin familj i Sverige och exempelvis bidrog till sina syskons utbildning. Redan tidigt under sin uppväxt hade hon kommit i kontakt med pengar i pappans affär. Hon bör ha sett och iakttagit människor som kommit till affären för att handla. Det handlade då för de allra flesta om att välja vad man skulle köpa och att hushålla med de ekonomiska resurserna. Pengar var för de flesta en bristvara och det gällde att vara försik-

Maria Elisabeths pappa, August Robert Hesselblad.

tig med användandet av pengarna så att de räckte till det verkligt nödvändiga. Säkert lärde hon sig som barn både att pengar är en resurs som måste användas klokt och med förutseende och urskiljning, och att pengar används i en social kontext, i ett samspel mellan köpare och säljare.

I brev till familjen från USA blandas ofta ekonomiska informationer, om exempelvis hur mycket pengar hon sänder och till vilka ändamål, med andra informationer av mer personlig art. De skall gå till syskonens utbildning, kläder, hyra med mera. Pengar är för Maria Elisabeth något som uttrycker omsorg om andra på ett personligt sätt.

10 juni 1891 skriver hon till system Anna:

Jag vill sända dig respengar. I morgon skall jag gå till banken, där jag har de hopsparade styvrarna och ta ut dem ... Köp ej några kläder i Sverige, se endast till att du är väl klädd på resan. Jag har kläder, som du kan få, när du kommer fram. Var ej snål under resan, om du behöver någonting så köp. I England kan du köpa frukt billigt.

Två år senare, juni 1893, skriver hon till system Anna:

Jag sänder nu 92 kr. 50 öre för ditt inträde i seminariet och jag sänder lika mycket i början på nästa år.

Maria Elisabeth bör också ha iakttagit hur hennes far samtalade med kunder i butiker. Det sociala livet och det eko-

*Maria Elisabet Hesselblads familj: föräldrar och syskon
Maria Elisabeths far hette August Robert Hesselblad (1838–1902)
och hennes mor Karin, född Daag (1842–1924). Maria Elisabeth
äldre syskon var Frans Gustav (1865–1954) och Axel Reinhold
(1867–1933). (Bröderna Karl Rudolf, som föddes 1866, och
Carl Agaton, som föddes 1869, dog som spädbarn.) Maria Elisabeth
föddes 1870. Sedan familjen flyttat till Falun föddes Victor Emanuel
(1872–1962), "lilla" Eva Lovisa (1873–1876), Anna Katarina
(1875–1923) och de tre sönerna Carl Vilhelm (1877–1958),
Bror Knut Robert (1878–1970) och Sten Ture (1879–1915) som
alla tre emigrerade till USA. Till sist föddes i Skövde Eva Teresia
(1883–1966) och Agnes Charlotta (1885–1933)*

nomiska livet vävdes samman. Maria Elisabeth var socialt begåvad och möten med kunder i pappans affärer kan ha varit något som format hennes naturliga sätt att umgås med människor som kom på besök eller som hon mötte under olika omständigheter. Att arbeta i en affär under 1870- och 1880-talen var ett mycket socialt arbete.

När familjen Hesselblad i november 1871 flyttade till Falun var staden relativt välkänd i Sverige genom Falu rödfärg, en röd målarfärg som producerades av restprodukter från Falu koppargruva. Många hus i Sverige är fortfarande målade i den speciella röda nyansen. Det har blivit något av en symbol för ”svenskhets”, ett rött hus, målat i Falu rödfärg. När hon vid cirka 12 års ålder flyttade vidare med familjen till Skövde hade hon anammat en dialekt och även präglats av den kultur som människor levde med i 1870-talets Falun.

I Falun fanns det naturligtvis många fler människor i omgivningen än i den lilla orten Fåglavik. Maria Elisabeth lärde sig att uppskatta stadslivet, och hon förblev stadsbo under resten av sitt liv.

I Fåglavik bodde familjen Hesselblad i det hus som inrymde lanthandeln. Även i Falun bodde familjen i samma hus som fadern arbetade. Under 1870-talet var det vanligt att man bodde i direkt anslutning till arbetsplatsen, det var det naturliga för en befolkning som i huvudsak sysslade med jordbruk. Det moderna ”pendlandet” till och från arbetsplatser fanns inte.

Senare i livet fick Maria Elisabeth bo i kloster med tillhö-

rande gästhem. Hon var en mycket gästvänlig person. Vårifrån fick hon inspiration till gästvänligheten? Kanske faderns arbetsplats i samma hus som hemmet inverkade på hennes sätt att se på "utomstående". De "utomstående" var personer som kom till pappans butik med ärenden, att göra inköp och handla. Ofta fanns det tid att stanna och småprata och utbyta nyheter. Det var före snabbköpens tid och det var inte något ideal att det skulle gå snabbt att handla mat och varor i affären. Snarare såg många det som ett tillfälle att inomhus i en ombonad miljö stanna till och utbyta tankar och reflektioner. Maria Elisabeths far, August Robert, tillbringade säkert mycket tid i samspråk med kunder och dottern kunde då iaktta sin far och lära av honom att betrakta människor som kom utifrån och in i huset, som inrymde både affär och bostad, på ett vänskapligt sätt. Att ta emot kunder handlade inte först och främst om att göra affärer, utan om att möta människor.

Maria Elisabeth fick under sitt liv ett betydande ekonomiskt ansvar. Redan som barn lärde hon sig att människor går före pengar. Först såg hon sin far betjäna och sedan småprata med kunder som kom till affären, först sedan handlade det om att utbyta pengar. Maria Elisabeth lärde sig att arbetet är viktigt men att det inte får betyda allt. Ett av tio Guds bud lär: "Tänk på vilodagen så att du helgar den" och uppmuntrar till en rimlig vila.

Även om arbetsplatsen, affären, var inrymd i samma byggnad som familjens bostad fanns det ändå en gräns, ett

avskiljande mellan familjelivet och arbetslivet. Det finns något som påminner om detta i de birgittinkloster som Maria Elisabeth grundade. Birgittasystrarna bor ofta i anslutning till ett gästhem.

Systrarna utstrålar gästvänlighet och man känner sig välkommen och hemma i birgittinkloster på olika håll i världen. Samtidigt finns det vid varje gästhem också en klosterdel som verkligen är avskilt från gästhemmet, ett område som endast är till för birgittasystrarna. Klostrets avskildhet kan jämföras med Maria Elisabeths familjs bostad, skild från arbetsplatsen, samtidigt så nära att människor som kom på besök i affären kunde få ett personligt bemötande.

*

Birgittasystrarnas liv har beskrivits i termer som liknar en familjs. Systrarna bildar en familj i familjen, den familj som är den kristna kyrkan, Guds familj. Birgittasystrarna har sin egen roll i sammanhanget och sin egen karisma, nådegåva, och sin egen speciella familjegemenskap. Den familjegemenskap som Maria Elisabeth upplevde som barn var verkligen en varm och god gemenskap inom familjen. Samtidigt var denna gemenskap inte sluten mot andra. Gemenskapen inom familjen Hesselblad var inte exkluderande utan gav kraft, motivation och inspiration att välkomna människor utifrån. Vänner, bekanta och kunder kände sig välkomna i familjen Hesselblads glada och sunda gemenskap, där det fick ett varmt och personligt bemötande.

I Falun hade familjen närmare till en kyrka än i Fåglovik och kyrkobesöken blev tätare. Familjen växte och sex av Maria Elisabeths syskon döptes i Kristine kyrka i Falun. Under de cirka tio år familjen bodde i Falun flyttade man några gånger, men de bodde alltid centralt och hade nära till skolan. Det var lätt för barnet Maria Elisabeth att finna jämnåriga i Falun. En flicka som hon betraktade som sin bästa vän, gick till en söndagsskola i en frikyrka, medan Maria Elisabeth gick till Svenska kyrkans söndagsskola, där hon fick lära sig trons grunder och kristendomens historia. Redan tidigt bör hon ha ställts inför frågan: ”Varför är kyrkorna olika?” ”Var finns den sanna hjorden?” Frågorna kom att följa henne genom åren.

Maria Elisabeth tyckte om att gå i skolan. Hon var en intelligent och flitig elev som tyckte om att läsa och att ta in kunskap. Hon hade lätt att få kamrater. Som barn tyckte hon också om att rita och det finns bevarade teckningar av henne som visar på en betydande konstnärlig talang. Hennes sätt att avbilda byggnader tyder på en förmåga att uppfatta det hon ser omkring sig för att sedan med en detaljriktighet och på ett konstnärligt sätt lyckas återge det hon sett.

*

Familjen växte och som äldsta dotter fick Maria Elisabeth redan från tidig ålder lära sig att hjälpa till. Hon var praktiskt sinnad och hjälpsam. Hennes erkända arbetsdisciplin grundlades under tiden i Falun där hon tidigt fick ta ansvar

för småsyskon. I Sverige anses arbetsmoralen varit mycket hög under tiden för Maria Elisabeths uppväxt. Man kan tänka sig flera faktorer som påverkade arbetsmoralen i Sverige, en av dem var klimatet. Kylan i Sverige, inte minst i det förhållandevis nordliga Dalarna, krävde av befolkningen en planerande livsstil. På vintern behövdes det värmas i husen och för att värma hus behövdes det exempelvis ved. Att hugga ved var ett ansträngande och tidskrävande arbete. För att få tillräckligt med ved så att det räckte till för att elda i dåtidens vedspisar och värma hus behövdes en betydande arbetsinsats inför den kalla vintern. Prydliga vedstaplar fanns ofta att beskåda runt om i landet redan under senhösten. Det fanns en beredskap inför vintern.

I faderns affär mötte barnet Maria Elisabeth kunder. Utbudet i dagens stormarknader är enormt, så var det förstås inte på 1870-talet. Dessutom plockade man inte till sig varorna på det sätt som görs idag. Istället fick man en personlig betjäning där affärsinnehavare och anställda hjälpte kunden att plocka ihop varor. Att få pengar att räcka till de basala behoven var för många en stor utmaning. Det gällde att hushålla med de ekonomiska medlen och att planera inköp.

Att äta var oftast en gemenskapshandling inom familjen, måltiden inleddes med bordsbön. Man bad om Guds välsignelse över maten och måltiden och gjorde sig påmind om att maten inte var en självklarhet utan en gåva från Gud och ett tecken på människors samverkan med Skaparen och

Maria Elisabeth Hesselblad

Upphållaren. Man tackade Gud efter måltiden för hans godhet och för den näring och kraft han gett genom födan.

Att tillreda en måltid under 1870-talet krävde en betydande arbetsinsats och gott om tid. Bara att värma spisen krävde tid och handlag. Att ordna måltider ansågs vara "kvinnogöra" och tidigt fick äldsta dottern Maria Elisabeth

lära sig olika hushållssysslor. Hon fick också lära sig att det krävs planering för att laga mat.

För att alla skulle gå ordentligt klädda krävdes också planering. Det var dyrt med kläder och dagens slit- och slängmentalitet fanns inte. För en vanlig arbetarfamilj under den tiden representerade ett nytt klädesplagg en betydande ekonomisk insats, såväl som en stor arbetsinsats av den som sydde plagget. Man lappade och lagade för att kläderna skulle kunna användas av flera barn i en familj. Maria Elisabeth berättar exempelvis i ett brev från USA att hon hade kläder, som hon använt själv, som hon var beredd att ge till ett av sina syskon. I ett annat brev resonerar hon kring behovet av ytterplagg för två av hennes bröder. En av bröderna behövde ett nytt ytterplagg, det fanns anledning att köpa ett sådant, medan den andra brodern fick avstå från ett nyinköpt plagg. I ett brev skrivet av Maria Elisabeth till de äldre, redan utflyttade bröderna Gustaf och Axel den 10 december 1880, då hon ännu bara är tio år gammal, kan man läsa ”Härmed sända vi Axels kläder och 5 kr till ved. Nu har vi skrivit så många gånger till Eder, mamma och jag, och nu kan Ni skriva till oss. Gustaf får ingen annan rock, för här är så kläna tider”.

Maria Elisabeths syster Eva har berättat om modern Karin:

Vår mor var en verklighetsbetonad, praktisk arbetsmänniska. Man såg henne långt in på kvällarna sy på maskinen, lagan-

de byxor åt trion Karl, Bror, Ture, som givetvis nästa dag hade rivit sönder dem igen. Hon var verkligen så häändig, kunde av en billig tyglapp sy en liten, söt känning till sina flickor.

Maria Elisabeth ärvde sin mors verklighetsnärvaro och arbetsdisciplin och praktiska handlag. Hon blev även skicklig när det gällde träarbete och det finns fortfarande exempel på hennes förmåga att tälja och skära i trä. Exempelvis har hon tillverkat träföremål som fortfarande används i klosterkyrkan på Via delle Isole i Rom. Den lilla flickan Maria Elisabeth fick lära sig av sin mor att handarbete och att utföra olika hushållsgöromål. Hon fick tidigt jobba hårt och det har betraktats som en av orsakerna till att hon som 12-åring drabbades av blödande magsår, en sjukdom som gjorde sig påmind många gånger under hennes levnad.

Vissa tider härjade också farsoter med smittsamma och farliga sjukdomar i landet. När Maria Elisabeth var sju år drabbades hon av både difteri och scharlakansfeber och blev så sjuk att man befarade att hon skulle avlida. Hon drabbades också av en stor böld vid örat, som så småningom försvann. Hon överlevde, men en yngre syster, ”lilla Eva”, dog i Falun vid knappt tre års ålder.

Maria Elisabeths syster Eva, som föddes efter att ”lilla Eva” avlidit, berättar om hur man kunde behandla sjukdomar i Sverige under sent 1800-tal:

I somliga familjer dog alla barn. Alla fick skötas i hemmet. Axel gick till en gård, där de hade sjukdomarna (olydig som vanligt), tog smittan med sig därifrån. I hemmet voro 6 barn sjuka på en gång.

Naturligtvis präglas ett samhälle om en betydande del av dess befolkning avlider vid unga år. Det ger en påminnelse om att ett mänskligt liv på jorden kan bli kort och att det alltid är tidsmässigt begränsat.

Det var ofta nödvändigt att barnen arbetade för att bidra ekonomiskt i sina familjer. Det finns bevarade foton från fabriker från sent 1800-tal där man kan se många barn bland arbetarna. Även om det kom en lag i Sverige år 1881, då Maria Elisabeth var cirka 11 år gammal, som förbjöd barn under 12 år att arbeta, var barnarbete mycket vanligt. Maria Elisabeths far, Robert August Hesselblad var sjuklig, och det var nödvändigt att hon bidrog med en betydande arbetsinsats.

Maria Elisabeths syster Eva har berättat om deras far, Robert August:

Far var liksom farfar en stor naturvän och för övrigt älskade han allt vackert i poesi, böcker med mera. Han efterlämnade intet arv i fråga om förmögenhet men jag för min del är tacksam för alla hans lärdomar om naturen och det vackra och goda i livet, det är ett arv som aldrig förgår. Han var mycket klen, så länge jag minns tillbaka, hade alltid en skrällande

hosta, dock inte tuberkulos, sade läkarna. Under sådana omständigheter orkade han inte arbeta mycket. Inkomsterna blev mycket små och med en så stor familj blev tillståndet bedrövligt.

När systemen Eva besökte Maria Elisabeth i klostret ”Syon Abbey” i London år 1910 skrev hon i ett brev:

Var dag kunde jag tala med Maria i ett litet rum där hon restaurerade en målning som tillhörde klostret. Som vanligt kunde hon inte vara utan arbete av något slag.

Även när Maria Elisabeth var sjuklig, vilket hon var under långa perioder, önskade hon gärna ha något arbete, exempelvis handarbete, att syssla med.

Den tidens vanligaste arbete för en kvinna under slutet av 1800-talets Sverige var ”piga”. En piga utförde hushållsarbete på en bondgård eller i en familj. Hushållsarbete var på den tiden en tung och tidskrävande syssla, långt från dagens hushållsmaskiner och halvfabrikat.

Även Maria Elisabeth fick arbeta som piga. 1886, vid 16 års ålder, arbetar hon hos en fanjunkare E. Norrman i Karlsborg som hjälp i hemmet och med att ta hand om familjens två barn. Arbetsvillkoren för pigor i Sverige var under 1800-talet ofta mycket hårda. Pigorna hade lite ledighet, låg lön, och det ansågs ofta att de skulle finnas till hands och betjäna nästan alltid. Pigor var i det närmaste livegna.

Under tiden i Falun fick också barnet Maria Elisabeth stifta bekantskap med alkoholmissbruk. Hon har berättat om hur det kunde förekomma att berusade personer kom in i pappans affär. Det förekom att delar av lönen betalades ut i form av alkohol. Maria Elisabeths föräldrar var nyktra och skötsamma, men det gällde inte alla i staden. Det är inte känt hur barnet Maria Elisabeth reagerade när hon såg berusade människor, däremot är det känt att hon via brev som vuxen, präglad av omsorg och omtanke, kunde ge förmaningar och varningar när det gällde alkohol.

1882, när Maria Elisabeth var 12 år, flyttade familjen Hesselblad till Skövde – de återvände till Västergötland. Fadern hade under tiden i Falun gått i borgen för en person som senare gick i konkurs och familjen Hesselblad fick allvarliga ekonomiska problem. Maria Elisabeth började nu överväga möjligheten att flytta till USA, där lönerna var högre än i Sverige, som ett sätt att försörja den fattiga familjen och ge syskon möjlighet till utbildning. Hon hade ju skaffat sig erfarenheter av både hushållsarbete och barnpassning.

I Maria Elisabeths barndomshem fanns alltid mat, men inte i överflöd. Man fick hushålla med den mat som fanns till hands och vara solidarisk. Maten skulle räcka till alla, föräldrar och syskon och andra. Det gällde att inte roffa åt sig godbitarna eller att äta onödigt mycket, utan att vid varje måltid också tänka på andra. Svälten kunde finnas runt knuten och aktualiseras när som helst. Några år före

Två systrar: Anna och Maria Elisabeth

Maria Elisabeths födelse hade det varit ovanligt kallt i landet. Det regnade inte som det brukade under sommartiden, varken år 1867 eller 1868 och det blev missväxt. Skörden slog fel på många ställen och det förekom att bark blandades i brödet. Flera tusen svenskar avled av umbäranden i samband med missväxten. Tusentals människor drev omkring i Sverige på vägarna som tiggare. Dödligheten i befolkningen var mer än dubbelt så hög som i våra dagar. Det var en verklig hungerkatastrof som lämnade djupa spår i folksjelen och inte skulle glömmas i första taget.

Många såg emigration till USA som en möjlighet att undkomma fattigdom och hunger. Toppåret för den svenska utvandringen till USA nåddes år 1887. Maria Elisabeth utvandrade året därpå, sommaren 1888. Under hela 1880-talet utvandrade cirka 325 000 svenskar, den allra största delen till USA. De fattigaste hade dock inte råd att emigrera. De hade inte tillräckligt med pengar för att bekosta överfarten.

Det är förståeligt att utvandrarerna, precis som i dag, gärna skrev brev till hemlandet där ”det nya landet” utmålades som en plats med stora möjligheter. Det berättades om tekniska landvinningar, om bondens fria liv, arbetarens goda villkor, ”jämlighet”. Många lockades att lämna det fattiga Sverige, inte minst driftiga personer med ambitioner och framtidsplaner.

Amerikabreven utgjorde en viktig gemenskapslänk mellan den utvandrade och hemlandet och var ovärderliga för

de som stannat kvar i Sverige. Idag utgör de viktiga historiska dokument – betydligt mer beständiga än dagens snabbt uttraderade sms. Maria Elisabeths brev och anteckningar har betytt mycket för vår kännedom om hennes liv och omständigheter i USA och senare i Europa. Där får vi också ta del av hennes tankar och personliga angelägenheter. De är väl värda att ta fram ur arkiven för att läsas.